

הכנסת

מרכז המחקר והמידע

היערכות לקליטת ילדים עולים בני הפלשמורה

מוגש לוועדת העלייה, הקליטה והתפוצות

הכנסת, מרכז המחקר והמידע

קריית בן-גוריון, ירושלים 91950

טל': 02 - 6408240/1

פקס: 02 - 6496103

www.knesset.gov.il/mmm

כתיבה: פלורה קוך דבידוביץ'

אישור: הודיה קין, ראש צוות

עריכה לשונית: מערכת "דברי הכנסת"

י" באדר תשע"א

14 בפברואר 2011

1. רקע

מסמך זה נכתב לבקשת ועדת העלייה, הקליטה והתפוצות של הכנסת לקראת דיון בנושא: היערכות המדינה לקליטת ילדים עולים מקרב בני הפלשמורה במסגרת כנס באר-שבע לשלום הילד – 2011, ב-15 בפברואר 2011. יצוין כי הוועדה מקיימת סדרת דיוני מעקב בנושא ומסמך זה הוא עדכון למסמכים קודמים שהוגשו לוועדה בנושא, המתמקד בהיערכות מערכת החינוך לקליטת ילדי העולים.

בהחלטת הממשלה מס' 2434, מ-14 בנובמבר 2010, שעניינה הבאת אחרוני הפלשמורה לישראל, נקבעו תנאים להבאת 7,846 עולים בני הפלשמורה הרשומים בפנקס קהילת הממתניים בגונדר. עוד נקבע בהחלטת הממשלה האמורה כי משרדי הממשלה והסוכנות היהודית יביאו לישראל את העולים בני הפלשמורה בקצב של כ-200 איש לחודש ממועד קבלת ההחלטה במשך 12 חודשים, וישלימו את הבאתם בתוך לא יותר משלוש שנים מ-1 במרס 2011.

על-פי נתוני הסוכנות היהודית, עד כה הגיעו לארץ במסגרת החלטת הממשלה האמורה כ-590 עולים מקהילת הפלשמורה.¹ על-פי נתוני המשרד לקליטת העלייה הגיעו עד כה כ-500 עולים בלבד, 327 מהם ילדים.²

במשרד החינוך מעריכים כי מספר הילדים (גילאי 0–18) בקרב העולים יהיה כ-5,000 (כ-64% מכלל העולים), והם עתידים להיקלט במסגרות החינוך הממלכתי-דתי.³

לאחר עלייתן שוהות משפחות העולים מאתיופיה במרכזי קליטה במשך 18–24 חודשים, שבמהלכם המשרד לקליטת העלייה, באמצעות הסוכנות היהודית, שותף בתקצוב מגוון תוכניות שתכליתן סיוע בקליטה הראשונית שלהם. **משפחות העולים בני הפלשמורה נקלטו ב-14 מרכזי קליטה** ביישובים האלה: באר-שבע; קריית-גת; אשקלון; מבשרת-ציון; חיפה; קריית-ים; צפת, איילת-השחר, בית-אלפא והמועצה האזורית גלבע.⁴

יצוין כי **בהחלטת הממשלה מס' 2434** נקבע כי המשרד לקליטת העלייה, משרד החינוך ומשרד הרווחה והשירותים החברתיים יישאו מתקציבם בתוספת העלות הנובעת מקליטת העולים.⁵ מסמכים קודמים של מרכז המחקר והמידע של הכנסת הסוקרים את היערכות משרדי הממשלה לקליטת בני הפלשמורה⁶ מצביעים על כך שמשרדי הממשלה נערכים, כל אחד בתחומו, לקליטת עולי הפלשמורה בהתאם להחלטת הממשלה, והקושי המרכזי שהם נתקלים בו **קשור להיעדר תקציב ליישום ההחלטה, עקב העלות הגבוהה שהוא כרוך בה**.

¹ הגבי מורן נתנאלי-חפצדי, לשכת מנכ"ל המחלקה לעלייה והקליטה בסוכנות היהודית, מכתב, 13 בפברואר 2011.

² 86 מהילדים הם בני 0–6; 126 בני 6–12, ו-115 בני 12–18. מר דוד יאסו, מנהל אגף א' – קליטת עולי אתיופיה, במשרד לקליטת העלייה, מכתב, 14 בפברואר 2011.

³ הגבי מאיה שריר, מנהל אגף קליטת תלמידים עולים במשרד החינוך, מכתב, 13 בפברואר 2011.

⁴ את הנתונים מסרה הגבי מורן נתנאלי-חפצדי, לשכת מנכ"ל המחלקה לעלייה וקליטה בסוכנות היהודית, מכתב, 13 בפברואר 2011.

⁵ **החלטת הממשלה מס' 2434**, 14 בנובמבר 2010.

⁶ מרכז המחקר והמידע של הכנסת, היערכות משרדי הממשלה והגופים הרלוונטיים לקליטת בני הפלשמורה במסגרת החלטת ממשלה מס' 2434, 23 בנובמבר, 2010, באתר האינטרנט של הכנסת, <http://www.knesset.gov.il/mmm/data/pdf/m02725.pdf>, ו-אופן היערכות משרדי הממשלה והגורמים הרלוונטיים לקליטת בני הפלשמורה במסגרת החלטת ממשלה מס' 2434 - תמונת מצב, 25 בינואר 2011, כתבה פלורה קוך דבידוביץ'.

2. היערכות משרד החינוך

במערכת החינוך לומדים כיום 15,415 תלמידים עולים מאתיופיה. כאמור, **הערכת משרד החינוך היא כי בשלוש השנים הקרובות יגיעו לישראל כ-5,000 ילדים, בני 0–18, מבני הפלשמורה, והם עתידים להיקלט במערכת החינוך. תלמידים עולים מאתיופיה משובצים במוסדות חינוך ממלכתיים דתיים הקרובים למרכזי הקליטה שבהם הם מתגוררים, אך לעתים, בשל הצפיפות בבתי-ספר בזרם החינוך הזה, הם משובצים במוסדות לימוד מרוחקים יותר, ואף מחוץ לתחומי הרשות המקומית, וזקוקים להסעה לבית-הספר.⁷ יצוין כי רשימת העולים הצפויים להיקלט במערכת החינוך במקום מגוריהם, שעל-פיה נערך משרד החינוך לשיבוץ התלמידים בבתי-הספר, מתקבלת במשרד החינוך ימים ספורים בלבד לפני הגעת העולים.⁸**

משרד החינוך מקצה שעות לימוד למסגרות לימוד נפרדות לתלמידים עולים מאתיופיה בבתי-הספר לצורך הוראת תוכניות ייחודיות המיועדות להם. בין התוכניות: הקניית השפה העברית כשפה שנייה; שיפור השליטה בשפה העברית והשלמת פערים במקצועות הלימוד; פיתוח וביסוס זהות יהודית ישראלית והיכרות עם תרבות העם והמדינה.⁹

במסגרת נוהל חדש לקליטת תלמידים עולים מאתיופיה, שהונהג השנה במשרד החינוך, נציגי אגף קליטת תלמידים עולים במשרד מקיימים מפגשים עם משפחות העולים בסיוע מגשרים חינוכיים בין-תרבותיים דוברי אמהרית. במפגשים האלה נמסר למשפחות מידע על מערכת החינוך בישראל ונערכת היכרות אישית עם התלמידים העולים.¹⁰

עד כה היה נהוג שהתלמידים העולים מאתיופיה למדו בכיתת קלט נפרדת בשנה הראשונה ללימודיהם, ואילו במסגרת הנוהל החדש שהונהג נבדק בבחינה מקדמית ידע התלמידים העולים בעברית, באנגלית ובמתמטיקה ונבחנת יכולתם להשתלב בלימודים בכיתות-האם בחלק ממקצועות הלימוד. מר דוד מהרט, מנהל מרכז ההיגוי של עולי אתיופיה במערכת החינוך, צופה כי שינוי זה, שיביא לשילוב התלמידים העולים בכיתות-האם, ככל שמצבם הלימודי מאפשר זאת, עשוי לתרום לקליטתם במערכת החינוך.¹¹

בהקשר זה יצוין כי ממסמך קודם של מרכז המחקר והמידע של הכנסת בנושא השתלבותם של יוצאי אתיופיה במערכת החינוך עולה כי הפרדת התלמידים העולים מאתיופיה מתלמידים אחרים עלולה לפגוע ביכולתם להשתלב באוכלוסייה הישראלית, ועל כן נראה כי יש חשיבות לשינוי המדיניות בהתאם לנוהל החדש.¹²

⁷ יצוין כי תלמידים עולים מאתיופיה מופנים למגזר הממלכתי-דתי מתוך תפיסה שהחינוך המסורתי מתאים יותר לילדים שגדלו בחברה מסורתית וחינוך דתי יתרום לחיזוק הזיקה של העולים ליהדות ולעם ישראל. הגב' מאיה שריר, מנהלת האגף לקליטת תלמידים עולים במשרד החינוך, מכתב, 13 בפברואר 2011; שיחת טלפון 25 בינואר 2011.

⁸ שם.

⁹ במשרד החינוך מציינים כי המעבר ליישובי הקבע לאחר 18–24 חודשים מיום העלייה לישראל יוצר לעתים נסיגה בתחושת המסוגלות של התלמידים העולים מאתיופיה, והם זקוקים לתמיכה לימודית, רגשית וחברתית. שם.

¹⁰ שם.

¹¹ מר דוד מהרט, מנהל מרכז ההיגוי של עולי אתיופיה במערכת החינוך, שיחת טלפון, 13 בפברואר 2011.

¹² מרכז המחקר והמידע של הכנסת, "השתלבותם של יוצאי אתיופיה במערכת החינוך", כתבה אתי וייסבלאי, 12 באוגוסט 2010, באתר האינטרנט של הכנסת, <http://www.knesset.gov.il/mmm/data/pdf/m02608.pdf>.

משרד החינוך מפעיל 50 מגשרים (במשרות חלקיות) בפעילות לשילוב החברתי והלימודי של התלמידים בבתי-הספר ובחברת בני גילם. עם זאת, **מספר המגשרים קטן, ואינו מאפשר מתן מענה הולם לצורכי העולים מאתיופיה גם כיום.**¹³ **המחסור במגשרים מתחדד לקראת הקליטה הצפויה של תלמידים רבים נוספים מקרב בני הפלשמורה במערכת החינוך, אשר יהיו זקוקים לסיוע זה.**

במשרד החינוך מציינים כי קליטת כ-5,000 ילדים במערכת החינוך במגזר הממלכתי-דתי מחייבת רכישת מבנים יבילים, תשלום עבור הסעות, מימון אגרות חוץ ללומדים מחוץ לתחומי הרשות המקומית שבה הם מתגוררים, הקצאת שעות תקן של מדריכים ומגשרים חינוכיים בין-תרבותיים והפעלת תוכניות ייחודיות לתלמידים ולהורים. היערכות זו מחייבת הקצאת תקציב נוסף, שבהיעדרו יתקשה המשרד לקלוט את העולים כנדרש. הערכת המשרד היא **שהתקציב הנדרש לקליטת 1,000 עולים בני הפלשמורה בשנתם הראשונה בישראל**¹⁴ **הוא כ-31 מיליון ש"ח, וכ-248 מיליון ש"ח יידרשו לקליטת כלל העולים הצפויים במסגרת החלטת הממשלה מס' 2434.**¹⁵

2.1. נקודות נוספות להתייחסות

לדברי מר דוד מהרט, מנהל מרכז ההיגוי של עולי אתיופיה במערכת החינוך, **יש צורך בתיאום רב יותר בין הגופים הרלוונטיים לקליטת העולים מאתיופיה.** למשל נדרש תיאום בין משרד החינוך ובין המשרד לקליטת העלייה בכל הקשור להפניית העולים למרכזי הקליטה ברחבי הארץ, מתוך התחשבות ביכולת של מערכת החינוך להיערך לקליטת התלמידים באופן מיטבי ולשבצם בהתאם. לדברי מר מהרט **נדרש גורם שיהיה אחראי להגברת התיאום בין כלל הגורמים העוסקים בקליטת העולים מאתיופיה.**¹⁶

כאשר דנים בסוגיית ההיערכות לקליטת העולים בני הפלשמורה, בפרט לנוכח המספר הגדול של תלמידים שעשויים להיקלט במערכת החינוך, יש לתת את הדעת על הישגי התלמידים יוצאי אתיופיה שלומדים במערכת החינוך כיום, שכן יש בהם כדי ללמד על אופן קליטתם במערכת החינוך במהלך השנים. כך, למשל, במחקר שערכו המשרד לקליטת העלייה ומכון ברוקדייל בשנת 2009 בקרב בני נוער ממשפחות עולים נמצא כי כ-68% מכלל התלמידים עולי אתיופיה מקבלים סיוע לימודי. עוד נמצא כי למרות הסיוע הנרחב שהם מקבלים, כ-33% מכלל התלמידים עולי אתיופיה מעוניינים בסיוע בשלושה מקצועות או יותר.¹⁷

מנתוני משרד החינוך עולה כי הישגי התלמידים העולים מאתיופיה במבחני המיצ"ב (מדדי יעילות וצמיחה בית-ספרית) **נמוכים** מהישגיהם של תלמידים אחרים בחינוך העברי, וכי שיעורי ההצלחה של

¹³ מרכז המחקר והמידע של הכנסת, "השתלבותם של יוצאי אתיופיה במערכת החינוך", כתבה אתי וייסבלאי, 12 באוגוסט 2010, באתר האינטרנט של הכנסת, <http://www.knesset.gov.il/mmm/data/pdf/m02608.pdf>.

¹⁴ בתקציב זה לא נכללות העלויות הצפויות למערכת החינוך בשנים שלאחר הקליטה הראשונית, ובהן תוספת שעות עזר; שעות תגבור לקראת מבחני הבגרות; מבחני בגרות מותאמים לעולים; תוכניות למניעת נשירה ממערכת החינוך ועוד. שם.

¹⁵ שם.

¹⁶ מר דוד מהרט, מנהל מרכז ההיגוי של עולי אתיופיה במערכת החינוך, שיחת טלפון, 13 בפברואר 2011.

¹⁷ משרד הקליטה ו"מאירס-ג'וינט-מכון ברוקדייל", מרכז אנגלברג לילדים ולבני נוער, **בני נוער עולים בישראל - תמונת מצב עדכנית**, כתבו פאולה כאהן-סטראבצ'ינסקי, דגנית לוי וצ'סלב קונסטנטינוב, יולי 2010.

תלמידים יוצאי אתיופיה בבחינות הבגרות נמוכים במידה ניכרת משיעורי ההצלחה של כלל התלמידים בחינוך העברי, כ-40% לעומת כ-60% בהתאמה.¹⁸

כאמור, יש להביא את הנתונים האלה בחשבון בהיערכות לקליטת ילדי הפלשמורה במערכת החינוך כדי לתת מענה מראש לבעיות שהתעוררו בקליטת העולים בגלי העלייה הקודמים ולמנוע היווצרות פערים גדולים בין התלמידים העולים ובין כלל התלמידים במערכת.

3. משרד הרווחה והשירותים החברתיים

טיפול משרד הרווחה והשירותים החברתיים בענייני העולים מאתיופיה מתחיל עם יציאתם ממרכזי הקליטה ליישובי קבע, כלומר כעבור כ-18-24 חודשים מיום עלייתם לארץ.¹⁹ בתפיסת משרד הרווחה קהילת הפלשמורה מוגדרת רובה ככולה אוכלוסיית רווחה, הנזקקת לשירותי רווחה בכל מעגל החיים.²⁰

ממשרד הרווחה נמסר כי הטיפול במשפחות העולים בני הפלשמורה נבנה בראייה מערכתית ונעשה על-ידי case managers ומלווי משפחות. בפיתוח השירותים הייחודיים לעולים מאתיופיה מושם דגש בין היתר בפיתוח שירותים תלויי תרבות, כגון חיזוק הקשר בין ההורים לילדיהם הלומדים בפנימיות, במסגרת תוכניות המעצימות את הקהילה וביצירת מענה לצורכי הקהילה ומענים חוץ-ביתיים בעבור ילדים ונוער בסיכון, ילדים בגיל הרך וקבוצות נוספות של עולים.²¹

יש לציין כי פרט לתוכניות ייעודיות לילדים ובני נוער עולים מאתיופיה נכללת בתוכניות המשרד פעילות עם קבוצת אוכלוסייה זו גם במסגרת תוכניות רחבות יותר. בין התוכניות הייעודיות לילדים עולים מאתיופיה: הפעלת מגשרים בפנימיות בעבור ילדים ונוער בסיכון; תוכנית "ילדים עולים במעלה" לילדים יוצאי אתיופיה במצבי סיכון וסכנה, תוכניות ביתיות לגיל הרך ותוכניות נוספות.

ממשרד הרווחה והשירותים החברתיים נמסר כי העלות של קליטת כ-8,000 בני הפלשמורה מוערכת בכ-90 מיליון ש"ח, ואין באפשרותו לשאת בעלות זו. עוד נמסר מהמשרד כי כדי להמשיך לבדוק את אפשרויות התקציב ליישום התוכנית שהחלטת הממשלה מס' 2434 מתווה צפויה השבוע פגישה של מנכ"ל המשרד עם מנכ"ל משרד האוצר.²²

¹⁸ משרד הקליטה ו"מאירס-ג'וינט - מכון ברוקדייל", מרכז אנגלברג לילדים ולבני נוער, בני נוער עולים בישראל - תמונת מצב עדכנית, כתבו פאולה כאהן-סטראבצ'ינסקי, דגנית לוי וצ'סלב קונסטנטינוב, יולי 2010.

¹⁹ פרט למקרים שבהם נדרשת התערבות חירום של שירותי הרווחה. הגב' אפרת שרעבי, מרכזת הקשר כנסת-ממשלה, משרד הרווחה והשירותים החברתיים, שיחת טלפון, 14 בפברואר 2011.

²⁰ ש.ם.

²¹ ש.ם.

²² הגב' אפרת שרעבי, מרכזת הקשר כנסת-ממשלה, משרד הרווחה והשירותים החברתיים, מכתב, 23 בינואר 2011; הגב' דפני מושייב, מפקחת ארצית - קליטת עלייה, משרד הרווחה והשירותים החברתיים, שיחת טלפון, 13 בפברואר 2011.

